

FACULTADE DE FILOLOXÍA
FACULTADE DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

MÁSTER OFICIAL
ESTUDOS MEDIEVAIS EUROPEOS.
IMAXES, TEXTOS E CONTEXTOS

Fundamentos metodolóxicos e novas tecnoloxías

Docentes

Déborah GONZÁLEZ (coordinadora)

Francisco PRADO VILAR

Israel SANMARTÍN BARROS

GUÍA DOCENTE E MATERIAL DIDÁCTICO
2023/2024

FACULTADE DE FILOLOXÍA. FACULTADE DE XEOGRAFÍA E HISTORIA
 AUTORES: Déborah González, Francisco Prado Vilar, Israel Sanmartín Barros.

Edición electrónica. 2023.

ADVERTENCIA LEGAL: Reservados todos os dereitos. Queda prohibida a duplicación total ou parcial desta obra, en calquera forma ou por calquera medio (electrónico, mecánico, gravación, fotocopia ou outros) sen consentimento expreso por escrito dos autores.

DATOS DESCRIPTIVOS DA MATERIA

- **Nome e código:** *Fundamentos Metodolóxicos e Novas Tecnoloxías* (código P5091101)
- **Tipo de materia:** obrigatoria
- **Número de créditos ECTS:** 6 (18h. expositivas, 24h. interactivas, 6h. de titorías programadas)
- **Duración:** 1º semestre
- **Profesorado**
 - Déborah González (coordinadora da materia). Área de Filoloxía Románica, Departamento de Filoloxía Galega, Facultade de Filoloxía, despacho 111, deborah.gonzalez@usc.es
 - Francisco Prado Vilar. Facultade de Xeografía e Historia. f.prado.vilar@usc.es
 - Israel Sanmartín Barros. Historia Medieval, Departamento de Historia Medieval e Moderna, Facultade de Xeografía e Historia, despacho 233, israel.sanmartin@usc.es.
- **Titorías**
 - Déborah González: Despacho 111 - Facultade de Filoloxía
 - Francisco Prado Vilar: Facultade de Xeografía e Historia
 - Israel Sanmartín Barros: Despacho 233 - Facultade de Xeografía e Historia
- **Lingua(s) en que se imparte:** galego e español
- **Calendario e horario detallado de clases**

As clases expositivas e interactivas terán lugar en horario de **16:00 a 18:00** horas na **Facultade de Filoloxía** os seguintes días (xoves e venres) dos meses de setembro, outubro e novembro:

	Historia medieval Prof. Sanmartín Barros	Filoloxía e crítica textual Profa. González Martínez	Historia da arte Prof. Prado Vilar
Curso 2023-2024	Setembro: 14, 15 21, 22 28, 29 Outubro: 5	Outubro: 6 *13 19, 20 26, 27 Novembro: 2	Novembro: 3 9, 10 16, 17 23, 24

- **Páxina web recomendada:** <http://www.usc.es/filrom/teaching/master/>

2. SENTIDO DA MATERIA NO PROCESO FORMATIVO DO MÁSTER

Fundamentos metodolóxicos e novas tecnoloxías pretende achegar o alumnado ao estudo da Idade Media a partir dos métodos e perspectivas que fornecen as disciplinas principais que sustentan o Máster: a Filoloxía, a Historia e a Historia da Arte. En función desta premisa, a programación non só introducirá as/os estudantes na aprendizaxe das principais liñas metodolóxicas que definen a investigación nas áreas de coñecemento citadas, senón que tamén os iniciará no manexo analítico das fontes históricas, artísticas e literarias. Así mesmo, a materia propiciará que o alumnado coñeza e empregue as novas tecnoloxías aplicadas á investigación nos estudos medievais e as use como medio de estudo, información e comunicación.

Polo tanto, a materia está concibida como base para o resto da estrutura curricular que integra o Máster, dado que pretende asentir os coñecementos e a metodoloxía que permitan emprender a investigación da Idade Media desde unha perspectiva pluridisciplinar. O curso ten, polo tanto, un carácter propedéutico fundamental na formación, xa que preparará para afrontar as fontes primarias de estudo (singularmente os textos e as imaxes) coas técnicas e instrumentos oportunos.

3. OBXECTIVOS ESPECÍFICOS DA MATERIA

- 1) Reforzar a formación adquirida previamente polo alumnado para afondar no estudo da historia, a arte, a lingua e a literatura medievais nas súas diferentes manifestacións, con especial atención aos aspectos metodolóxicos e/ou epistemolóxicos.
- 2) Capacitar para a adquisición dun bo coñecemento dos fundamentos metodolóxicos e dos procedementos de indagación, análise e interpretación máis relevantes nos ámbitos de estudo indicados no punto precedente.
- 3) Guiar no manexo e utilización das edicións críticas de textos medievais de forma correcta.
- 4) Dar a coñecer ferramentas e técnicas básicas para acceder á actividade investigadora desde unha perspectiva comparada e pluridisciplinar.
- 5) Habilitar no coñecemento e manexo de diversas ferramentas informáticas de interese para os medievalistas.

4. CONTIDOS TEÓRICOS E PRÁCTICOS*

1. Fundamentos metodolóxicos e historiográficos da historia medieval

- 1.1. O Concepto de Historia medieval na sociedade global
- 1.2. Tendencias historiográficas na historia medieval
- 1.3. Metodoloxía e elementos metodolóxicos en e para o estudo da historia medieval
- 1.4. Tipoloxías textuais para a historia medieval

* Dada a previsible heteroxeneidade do alumnado, o grao de afondamento en cada un dos temas que de seguido se indican variará segundo os intereses dos discentes. Do mesmo modo, os contidos propostos poden sufrir lixeiras modificacións en función das necesidades concretas dos estudantes.

1.5. Humanidades dixitais e historia medieval

2. Historia da Arte

- 2.1 Introdución ao estado da imaxe como medio de coñecemento
- 2.2 A mirada iconográfica e a interpretación: texto, imaxe e posibilidades do medioA linguaxe das imaxes e o estatuto da representación
- 2.3 A imaxe medieval: métodos de aproximación e estudo
- 2.4 A imaxe como reservorio cultural: coñecemento e visión do mundo na Idade Media
- 2.5 Nachleben der Antike: A supervivencia da Antigüidade na arte e cultura medievais

3. Filoloxía e Crítica textual

- 3.1. A importancia do texto como núcleo de investigación
- 3.2. Textos literarios: particularidades na historia da súa transmisión
- 3.3. A tipoloxía das edicións de textos literarios. Para que serve una edición crítica?
- 3.4. Estrutura e exemplificación do proceso de edición crítica
- 3.5. Da teoría á práctica: como editar textos literarios medievais
- 3.6. A edición de textos literarios medievais e as novas tecnoloxías

5. BIBLIOGRAFÍA

1. Referencias instrumentais para unha metodoloxía historiográfica

- Abeele, B. Van de-Yante, J.M. eds., *Typologie des sources du Moyen Âge Occidental (TYP)*, Tournhout, Brepols, 1972-2012.
- Amat, N., *El libro mudo. Las aventuras del escritor entre la pluma y el ordenador*, Madrid, Anaya&Muchnick, 1994.
- Ankersmit, F.R., *Historia y tropología. Ascenso y caída de la metáfora*, México, F.C.E., 2004.
- Appleby, J.-Hunt, L.-Jacob, M., *La verdad sobre la historia*, Santiago de Chile, Andrés Bello, 1994.
- Aróstegui, J., *La investigación histórica. Teoría y método*, Barcelona, Crítica, 1995.
- Auciello, N.-Racinaro, R. eds., *Storia dei concetti e semantica storica*, Napoli, E.S.I., 1990.
- Bardin, L., *Análisis de contenido*, Madrid, Akal, 1977.
- Bermejo Barrera, J.C., *Fundamentación lógica de la Historia. Introducción a la Historia Teórica*, Madrid, Akal, 1991.
- Bermejo Barrera, J.C., *Introducción a la historia teórica*, Madrid, Akal, 2009.
- Cardona, G.R., *Antropología de la escritura*, Barcelona, Gedisa, 2013.
- Cardoso, C., *Introducción al trabajo de investigación histórica. Conocimiento, método e historia*, Barcelona, Crítica, 2000.
- Cardoso, C.-Pérez Brignoli, H., *Los métodos históricos*, Barcelona, Crítica, 1999.
- Carr, E.H., *¿Qué es la historia?*, Barcelona, Seix Barral, 1966.
- Chartier, R., *El presente del pasado: Escritura de la historia de lo escrito*, México, Univ. Iberoamericana, 2008.

- Dosse, F., *Paul Ricoeur - Michel de Certeau. La historia / Entre el decir y el hacer*, Buenos Aires, Nueva Visión, 2009
- Eco, U., *Los límites de la interpretación*, Barcelona, Lumen, 1992.
- Galasso, G., *Nada más que historia. Teoría y metodología*, Barcelona, Ariel, 2001.
- Godelier, M., *Lo ideal y lo material: pensamiento, economías, sociedades*, Madrid, Taurus, 1989.
- Guenée, B., *Le métier d'historien au Moyen Âge. Etudes sur l'historiographie médiévale*, París, Sorbonne, 1977.
- Guenée, B., *Histoire et culture historique dans l'Occident Médiévale*, Montaigne, Aubievy, 1980.
- Guerreau, A., *El futuro de un pasado. La Edad Media en el siglo XXI*, Barcelona, Crítica, 2002.
- Gumbrecht, H.U., *Producción de presencia. Lo que el significado no puede transmitir*, México, Universidad Iberoamericana, 2005.
- Jenkins, K., *¿Por qué la historia? Ética y postmodernidad*, México, F.C.E., 2006.
- Judt, T., *Algo va mal*, Madrid, Taurus, 2010.
- Koselleck, R., *historia/Historia*, Madrid, Trotta, 2004.
- Koselleck, R., *Historias de conceptos. Estudios sobre semántica y pragmática del lenguaje político y social*, Madrid, Trotta, 2012.
- Krippendorff, K., *Metodología de análisis de contenido. Teoría y práctica*, Barcelona, Paidós, 1990.
- L'écrit dans la société médiévale. Divers aspects de sa pratique du XI au XV siècle*, París, Editions CNRS, 1991.
- Le Goff, J., *El orden de la memoria. El tiempo como imaginario*, Barcelona, Paidós, 1991.
- Mattoso, J., *A escrita da história. Teoria e métodos*, Lisboa, Estampa, 1988.
- Petrucchi, A., *La descrizione del manoscritto. Storia, problemi, modelli*, Roma, La Nuova Italia Scientifica, 1992.
- Petrucchi, A., *Prima Lezioni di Paleografia*, Roma, Laterza, 2007.
- Pocock, J.G.A., *Pensamiento político e historia. Ensayos sobre teoría y método*, Madrid, Akal, 2011.
- Schmitt, J.C.-Oexle, O.G., *Les tendances actuelles de l'histoire du Moyen Âge en France et en Allemagne*, París, Pubs. de la Sorbonne, 2002.
- Stubbs, M., *Análisis del discurso*, Madrid, Alianza, 1987.
- Topolsky, J., *Metodología de la historia*, Madrid, Cátedra, 1985.
- White, H., *Ficción histórica, historia tradicional y realidad histórica*, Buenos Aires, Prometeo, 2010.
- Zumthor, P., *La medida del mundo*, Madrid, Cátedra, 1994.

2. Historia da Arte

- Camille, M., *El ídolo gótico. Ideología y creación de imágenes en el Occidente medieval* (Madrid: Akal, 2000).
- Camille, M., *Arte Gótico. Visiones Gloriosas* (Madrid: Akal, 2005).
- Camille, M., *The Medieval Art of Love: Objects and Subjects of Desire* (New York: Laurence King Publishing, 1998).
- Blackmore, J. y Hutcheson, G. H. (eds.), *Queer Iberia: Sexualities, Cultures, and Crossings from the Middle Ages to the Renaissance* (Durham: Duke University Press, 1999).
- Didi-Huberman, G., *La imagen superviviente* (Madrid: Abada, 2013).

- Didi-Huberman, G. *Ante el tiempo: Historia del Arte y anacronismo de las imágenes* (Buenos Aires: Adriana Hidalgo Editora, 2006).
- Hahn, C. y Gerevini, S. (eds). *Seeking Transparency: Rock Crystals Across the Medieval Mediterranean* (Berlin: Gebrüder Mann Verlag, 2020).
- Huizinga, J. *El otoño de la Edad Media: Estudios sobre la forma de vida y del espíritu durante los siglos XIV y XV en Francia y en los Países Bajos* (Madrid: Alianza, 2005).
- Kessler, H. *La experiencia del arte medieval* (Madrid: Akal, 2022).
- Moralejo S. *Formas elocuentes. Reflexiones sobre la teoría de la representación* (Madrid: Akal, 2004).
- Nagel, A. & Wood, C. *Renacimiento anacronista* (Madrid: Akal, 2017).
- Prado-Vilar, F. "Circular Visions of Fertility and Punishment: Caliphal Ivory Caskets from al- Andalus," *Muqarnas* 14 (1997): 19-41.
- Prado-Vilar, F. "The Gothic Anamorphic Gaze: Regarding the Worth of Others," en *'Under the Influence': Questioning the Comparative in Medieval Castile*, ed. Cynthia Robinson and Leila Rouhi (Leiden and Boston: Brill, 2005), pp. 67- 100.
- Prado-Vilar, F. "Saevum facinus: Estilo, genealogía y sacrificio en el arte románico español," *Goya* 324 (2008): 173-99.
- Prado-Vilar, F. "Lacrimae rerum: San Isidoro de León y la memoria del padre", *Goya* 328 (2009): 195- 221.
- Prado-Vilar, F. "Flabellum: Ulises, la Catedral de Santiago y la Historia del Arte medieval español como proyecto intelectual", *Anales de Historia del Arte*, Volumen Extraordinario 2 (2011): 281-316.
- Prado-Vilar, F. "The Parchment of the Sky: Poiesis of a Gothic Universe", en *Alfonso X El Sabio. Las Cantigas de Santa María*, facsimile edition (Madrid: Editorial Testimonio, 2011), pp. 473-55
- Prado-Vilar, F. "Iudeus sacer: Life, Law, and Identity in the 'State of Exception' called 'Marian Miracle'", en *Judaism and Christian Art. Aesthetic Anxieties from the Catacombs to Colonialism*, ed. H. L. Kessler and D. Nirenberg (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011),
- Prado-Vilar, F. "Silentium: El silencio cósmico como imagen en la Edad Media y la Modernidad", *Revista de Poética Medieval* 27 (2013): 21-43.
- Prado-Vilar, F. "The Superstes: Resurrection, the Survival of Antiquity, and the Poetics of the Body in Romanesque Sculpture", en *Transformatio et Continuatio – Forms of Change and Constancy of Antiquity in the Iberian Peninsula 500-1500*, ed. H. Bredekamp and S. Trinks (Berlin and Boston: De Gruyter, 2017), pp. 137-88.
- Prado-Vilar, F. "The Awakening of Endymion: Beauty, Time, and Eternity in Romanesque Sculpture and Its Photographic Afterlife", *Codex Aquilarensis* 35, Special issue: Beauty, Persuasion and Rhetoric in Medieval Art (2019), pp. 223- 51
- Prado-Vilar, F. "The Marble Tempest: Material Imagination, the Echoes of Nostos, and the Transfiguration of Myth in Romanesque Sculpture", en *Icons of Sound: Voice, Architecture and Imagination in Medieval Art*, ed. Bissera V. Pentcheva (New York: Routledge, 2020), pp. 152-205.
- Prado-Vilar, F. (ed.) *El Pórtico de la Gloria: Arquitectura, materia y visión* (Madrid: Editorial Fundación Complutense, 2020).
- Sánchez Ameijeiras, R. *Los rostros de las palabras: Imágenes y teoría literaria en el Occidente medieval* (Madrid: Akal, 2014).

Zizek, S. “El amor cortés o la mujer como cosa” y “No hay relación sexual”, en *El acoso de las fantasías* (Madrid: Siglo XXI editores, 2010), pp. 217- 50.

3. Filoloxía e Crítica textual (bibliografía básica)

- Alvar, C. & J. M. Lucía (eds.), *Diccionario Filológico de Literatura Medieval Española. Textos medievales y transmisión*, Madrid, Castalia, 2002.
- Beltrami, P., *A che serve un'edizione critica? Leggere i testi della letteratura romanza medievale*, Bologna: Il Mulino, 2010.
- Blecua, A., *Manual de crítica textual*, Madrid, Castalia, 1990.
- Cavallo, G.-Leonardi, C.-Menestò, E. (eds.), *Lo Spazio letterario del medioevo. 1, Il medioevo latino*, Roma, Salerno, 1992-1998, 6 vols.
- Contini, G., *Breviario di ecdotica*, Milano-Napoli, Ricciardi, 1986.
- Duval, Frédéric, *Le mot de l'édition des textes*, Paris, École Nationale de France, 2015.
- Leonardi, Lino, *Filologia romanza. 1. Critica del testo*, Milán, Mondadori, Le monnier, 2022.
- Orduna, G., *Ecdótica. Problemática de la edición de textos*, Kassel, Edition Reichenberger, 2000.
- Pérez Priego, Miguel A., *Historia del libro y edición de textos*, Madrid: UNED, 2018.
- Pierazzo, E., *Digital Scholarly Editing. Theories, Models and Methods*, London, Routledge, 2015.
- Reynolds, L. D.-Wilson, N. G., *Copistas y filólogos*, Madrid, Gredos, 1988.
- Roncaglia, A., *Principi e applicazioni di critica testuale*, Roma, Bulzoni, 1975.
- Ruiz García, E., *Introducción a la codicología*, Madrid, Fundación Germán Sánchez Rupérez, 2002.
- Sánchez-Prieto Borja, P., *Cómo editar los textos medievales. Criterios para su presentación gráfica*, Madrid, Arco Libros, 1998.
- Trovato, Paolo (2014), *Everything you Always Wanted to Know about Lachmann's Method. A Non-Standard Handbook of genealogical Textual Criticism in the Age of PostStructuralism Cladistics, and Copy-Text*, Padova: Libreriauniversitaria.it edizioni.

6. COMPETENCIAS A ACADAR

- 1) Coñecemento da tipoloxía e casuística das fontes históricas, artísticas, lingüísticas e literarias, o seu adecuado tratamento, a súa inserción nos contextos respectivos e as distintas posibilidades que ofrece a análise sistemática das mesmas no ámbito investigador.
- 2) Coñecemento das posibilidades metodolóxicas e dos novos enfoques que se poden empregar nas distintas disciplinas que configuran o Máster en ‘Estudos medievais’.
- 3) Capacidade para empregar na investigación unha serie de procedementos instrumentais e de ferramentas técnicas e bibliográficas indispensables para o estudo e coñecemento da Idade Media europea.
- 4) Capacidade para establecer contactos con outras disciplinas que teñen como obxecto de estudo a Idade Media e para saber reflexionar sobre a necesidade de achegarse a este período desde unha perspectiva comparada e pluridisciplinar.

- 5) Coñecemento dos principais métodos para a recuperación e a edición dos textos medievais, así como da capacidade para distinguir, utilizar e realizar distintos tipos de edicións textuais.
- 6) Habilidade no manexo de fontes de información en soporte electrónico que permitan obter datos primarios e secundarios para a realización das investigacións nos ámbitos histórico, artístico e filolóxico.

7. METODOLOXÍA E RECURSOS

O desenvolvemento da materia terá dúas vertentes: actividades formativas presenciais e actividades formativas non presenciais.

1) Actividades formativas presenciais:

- (a) **Sesións expositivas** dedicadas á presentación dos contidos do programa. Serán impartidas polos docentes, que solicitarán a participación activa das/dos estudantes. Os docentes empregarán os recursos tecnolóxicos de apoio (audiovisuais e informáticos) que se estimen oportunos.
- (b) **Sesións prácticas** dedicadas á lectura e comentario de textos, á realización de exercicios nos que se apliquen os métodos e conceptos estudados e á análise de ferramentas e recursos electrónicos. Serán orientadas polos dos docentes e contarán coa participación activa do alumnado. Unha das sesións do tema 3 terá lugar na Sala de investigadores da Facultade de Filoloxía.
- (c) **Tutorías en grupos reducidos e individualizadas.** Ofreceranse orientacións para o seguimento da materia, orientacións bibliográficas e metodolóxicas para a realización dos traballos.
- (d) Utilizarase o **Campus Virtual** da USC para a presentación de materiais e, de ser o caso, para a realización de certas actividades.

2) Actividades formativas non presenciais:

- (a) Principalmente, **o traballo autónomo do alumnado**, que organizará de forma persoal e libre, e que debe de servir para a correcta adquisición e asimilación dos contidos das sesións presenciais. Este traballo debe incluír, entre outras cousas, a lectura da bibliografía recomendada, a busca e selección de material bibliográfico novo ou o adestramento no manexo das correspondentes ferramentas informáticas.
- (b) Utilizarase o **Campus Virtual** da USC para a presentación de materiais e, de ser o caso, para a realización de actividades.
- (c) Preparación dun **traballo individual escrito** (máximo 15 páxinas). Poderá consistir na recensión dun libro ou dalgúns artigos relevantes, no estudo e valoración dalgunha fonte histórica, no ensaio de edición dun texto breve, no comentario e análise dalgún dos recursos informáticos presentados no curso, ou en calquera outra posibilidade

relacionada cos contidos da materia e que conte coa aprobación dos docentes. Cada estudante deberá acordar con un dos profesores o tema do seu traballo **non máis tarde do 24 de novembro de 2023**. No final desta guía (apartado 11), indícanse algunhas das pautas fundamentais para a presentación do traballo.

8. SISTEMA DE AVALIACIÓN

O alumnado debe participar nas clases presenciais e tomar parte activa nas diferentes actividades desenvolvidas nas mesmas, xa que estas se conciben como un recurso co que fomentar a implicación dos estudantes na adquisición e asimilación dos contidos. No sistema de avaliación, **a participación activa e continuada nas actividades presenciais suporá o 40% da cualificación total**; a este propósito, valorarase a pertinencia e calidade das intervencións, especialmente nas actividades prácticas que se vaian proponendo.

A importancia concedida á participación activa nas sesións presenciais conduce a que se estableza unha **asistencia mínima do 80%**. A asistencia será controlada polos docentes, e no caso de que as ausencias superen as 2h., **o estudante deberá acordar co profesor/a algunha actividade compensatoria para ser tido en conta no proceso de avaliación**.

O traballo individual ao que se fai referencia no apartado precedente suporá o **60% restante da cualificación total**. Nel valoraranse, por unha parte, a claridade e organización da exposición (30% da cualificación total), e, por outra, a calidade e a pertinencia dos contidos (70% da cualificación total).

O sistema de avaliación será o arriba descrito para calquera das dúas oportunidades ás que pode concorrer a/o estudante. Para a **1ª oportunidade**, a data límite para entregar o traballo é o **22 de decembro de 2023**. Para a **2ª oportunidade** de avaliación, a data límite é o **15 de xuño de 2024**. O modo de entrega será a través do Campus Virtual.

No caso das/dos **estudantes que teñan dispensa oficial de asistencia ás clases**, o sistema de avaliación consistirá exclusivamente (100% da cualificación) na recensión de 1 lectura especializada por cada un dos bloques do programa (é preciso que a/o estudante contacte con cada un dos profesores, que darán as instrucións oportunas para a súa realización) e da elaboración dun traballo individual acordado previamente coa coordinadora da materia. Este traballo será valorado cos mesmos criterios que se lle aplicarán aos estudantes ordinarios. O procedemento e a data límite de entrega serán, así mesmo, os establecidos para o alumnado con asistencia presencial.

As/os **estudantes que repitan a materia** poderán tamén acollerse ao sistema de avaliación previsto para as/os estudantes con dispensa, sempre que así o concerten cos docentes ao inicio do semestre.

*Para os casos de realización fraudulenta de exercicios ou probas será de aplicación o recollido na Normativa de avaliación do rendemento académico dos estudantes e de revisión de cualificacións.

9. ORGANIGRAMA DO DESENVOLVEMENTO DA MATERIA

A materia consta de 6 créditos ECTS, equivalentes a 150 horas de traballo total do alumno. A distribución das actividades descritas no apartado de metodoloxía en horas de

traballo do alumno será a seguinte: 1) *Clases expositivas*: 18 horas presenciais e 36 horas non presenciais; 2) *Clases prácticas-interactivas*: 24 horas presenciais e 48 horas non presenciais. 3) *Tutorías programadas*: 6 horas presenciais; 4) *Traballo individual*: 18 horas non presenciais.

10. Recomendacións para a realización do traballo individual

- Trátase dun traballo de iniciación á investigación, polo que ten que combinar as observacións persoais co estado da cuestión sobre o tema.
- Resulta fundamental a observación atenta (e persoal) dos materiais obxecto de estudo.
- Non se debe abusar das citas bibliográficas extensas; é preferible recoller as ideas principais da bibliografía empregada e remitir en nota ás obras utilizadas para completar a información.
- Extensión máxima: 15 páxinas, en letra Times New Roman, de corpo 12, con entreliña de 1,5 (agás para as notas de rodapé, que irán en corpo 10 e a espazo simple).
- Bibliografía: figurará ao final do traballo, seguindo un dos seguintes modelos:
 - a) Apelido, N. (ano), *título*, lugar: editorial. // Apelido, N. (ano), “título”, *revista*, vol., pp. // Apelido, N. (ano), “título”, *título da miscelánea*, lugar: editorial, pp.
 - b) Apelido, N., *título*, lugar: editorial, ano // Apelido, N., “título”, *revista*, vol., ano, pp. // Apelido, N., “título”, *título da miscelánea*, lugar: editorial, ano, pp.
- Referencias bibliográficas no texto do traballo ou en notas de rodapé: abreviadas (segundo unha das seguintes opcións): a) Apelido, ano: pp.; b) Apelido, *tít.abrev.*, pp.
- Os estudantes coidarán de xeito especial a redacción e a puntuación do texto.
- O traballo incluírá un índice, unha breve introdución que explique os obxectivos que se desenvolverán no mesmo e unha conclusión.